

«ДІАЛОГ ДВОХ КУЛЬТУР»: XXI – У 2021-МУ

Останніми роками для кременчан, зокрема, для науково-педагогічного та студентського колективу Кременецької гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка, старт першого місяця золоті осені знаменується не лише початком нового навчального року, а й проведенням традиційного українсько-польського літературно-мистецького форуму «Діалог двох культур». Організаторами цього річного Форуму виступили Тернопільська облдержадміністрація, Тернопільська обласна рада, Департамент культури і туризму Тернопільської ОДА, Кременецька міська рада, Кременецький міський відділ культури і туризму міськради, обласний Літературно-меморіальний музей Юліуша Словацького у Кременці, а співорганізаторами – Генеральне Консульство Республіки Польща в Луцьку, Кременецька райдержадміністрація та Кременецька гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка.

Традиційним був початок міжнародного культурно-мистецького дійства: учасники Форуму урочисто поклали квіти до пам'ятника Тарасові Шевченку у центральному парку м. Кременця та на могилу матері Юліуша Словацького Саломеї Словацької-Бекю і родини Словацьких на Туницькому кладовищі; відбулося урочисте Богослужіння в Кременецькому костелі св. Станіслава, яке провів архієпископ, Митрополит Мечислав Мокшицький, а проповідь виголосив проректор Люблінського Католицького університету Іоанна Павла II, професор, ксьондз Мирослав Сітаж. Учасники Служби Божої поклали квіти до пам'ятника Юліушу Словацькому у парафіяльному костелі. Тут же пройшла церемонія передачі реставрованого органу, під час якої відбувся концерт органної музики: у виконанні музиканта Віктора Ліяка прозвучали твори Владислава Маркіяна і Маркіяна Желенського.

Урочисте відкриття XXI «Діалогу двох культур» відбулося в Обласному літературно-меморіальному музеї Юліуша Словацького. Учасників та гостей Форуму вітали представники місцевої влади та організатори цього міжнародного культурно-мистецького дійства. В залі Музею «Салон Саломеї» була представлена музично-концертна програма із фондів музичної класики та сучасної музики. Під час Форуму експонувалися тематичні виставки із колекцій Тернопільського обласного художнього музею, Тернопільського краєзнавчого музею, Обласного літературно-меморіального музею Юліуша Словацького у Кременці.

Важливими моментами цього річного «кременецького» сектора «Діалогу двох культур» стали наукові конференції «Польський та український романтизм в його сучасній інтерпретації» і «Польські та українські музеї – скарбниці культурної спадщини обох народів», а також насичена програма «Літературних презентацій».

Розмову про «Польський та український романтизм в його сучасній інтерпретації» розпочала професор кафедри літератури позитивізму і Молододі Польщі Католицького університету Іоанна Павла II в Любліні Беата Обсудевич-Невінська науковим повідомленням «Юліан Волошинівський читає романтиків. «Оповідання подільські». Професор кафедри польської мови цього ж університету Генрик Дуда запропонував оригінальну тему «Слово в контексті епохи – «балагула». Ще один науковець, представник університету Іоанна Павла II в Любліні, магістр Ольга Ільчина виголосила «Кілька слів про зв'язки Івана Франка з польським романтизмом на прикладі статті «Поет зради», а член Співки польських письменників, магістр Маріуш Ольбромський запропонував наукову розвідку «Іоанн Павло II і Норвід. Рефлексія на честь 20-ї річниці візиту Іоанна Павла II в Україну». Академічною відповіддю українських вчених стали виступи академіка, професора Київського національного університету імені Тараса Шевченка Ростислава Радисhevського («Ципріан Норвід і Леся Українка. Слов'янські контексти неволі»), науковця Інституту літератури імені Тараса Шевченка НАН України Наталії Лисенко («Смислові значення виразу «скра Божа» у творах Григорія Сковороди та українсько-польських романтиків»), поета і перекладача Станіслава Шевченка («Про поезію Антонія Мальчевського із «журливіх нічних дум українських степів і ярів») та нашого дослідника, доктора філологічних наук, професора Дениса Чика («Помста і каяття: традиційний образ розбійника у прозі Тараса Шевченка, Елізабет Гаскелл і Елізи Ожешко»).

Наукову конференцію «Польські та українські музеї – скарбниці культурної спадщини обох народів» супроводжувала виставка Тернопільського художнього музею «Мистецтво Польщі XVIII–XX століть». І розпочалася вона виступом виконувача обов'язків директора цього музею, магістра Ольги Ваврик «Мистецтво Польщі XVIII–XX століть у збірці Тернопільського художнього музею». Голова Варшавського відділу Співки польських письменників, магістр Кароліна Пекарська охарактеризувала «Мистецькі літні табори у Кременці та їх романтичні інспірації». Завідувач кафедри історії та методики її навчання, доктор історичних наук, професор Ірина Скакальська розкрила «Шлях артефакту від розкопок до музею». Учасники наукових конференцій, окрім тематичної виставки з фондів Тернопільського художнього музею, отримали ще один мистецький подарунок – концерт студентів Тернопільського музичного коледжу імені Соломії Крушельницької.

Під час «Літературних презентацій» учасники «Діалогу»

ознайомилися з новими українським та польськими публікаціями та виданнями, здійсненими авторами двох країн у «міждіалоговий» період. Науковий працівник Музею Юзефа Пілсудського у Сулеювку Еміль Ноїнський насамперед презентував новий щорічник «Діалог двох культур – 2019». Представник Жешувського університету Ян Вольський розповів про власне дослідження «Волинські ярмарки» у репортерському баченні Наталії Брижко-Занур», а член Співки польських письменників, магістр Кароліна Пекарська здійснила авторську презентацію книжок «Клас пані Чайки», «Ло-теорія», «Ліцензія на дорослість» (характерно, що ці книги побачили світ і українською мовою), а її колега, письменник Маріуш

Ольбромський, з яким ми неодноразово зустрічалися в стінах нашої академії, – нові авторські книги «На шляху Діалогу» та «Балагула Порубіжжя».

Українську літературну творчість представляли автори, члени Національної спілки письменників України: наш землянин Олександр Смик (поетичні збірки «Для Бога все вчасно», «Пам'ять води», «Шлях серця»), магістри, тернополянка Зоряна Замкова («Маленька крапка знаку запитання», «Клопти з ідеалом») та хмельничанин Василь Горбатюк («Вигнані з раю»). Професор Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України Надія Богданець звернула увагу присутніх на польський аспект опублікованих в Україні поетичних видань для національних меншин. Тернопільська журналістка і перекладач, керівник Будинку грузинсько-української преси і книги Тамта Гугушвілі розповіла про видання поетичних творів українських і польських авторів у грузинських перекладах Рауля Чічалаві.

Своє продовження «Діалог двох культур–2021» отримав уже на польських теренах – в Будинку літератури у Варшаві та Музеї Романтизму в Опіногурі. В польській столиці учасників «Діалогу» вітали професор університету Адама Міцкевича в Познані Бартош Коженевський, голова Співки польських письменників Анна Насіловська, співорганізатор «Діалогу двох культур» Маріуш Ольбромський, а відома піаністка Марія Бака-Вільчек зробила музичний акцент у церемонії відкриття виконанням твору Фридеріка Шопена «Ноктюрн». До стартової програми польської частини «Діалогу» увійшли виступи українських гостей – вітальне слово директора Департаменту культури і туризму Тернопільської обласної державної адміністрації Світлани Байталюк і директора Літературно-меморіального музею Юліуша Словацького у Кременці Тамари Сеніної, яка зробила презентаційне повідомлення «Музей Юліуша Словацького у Кременці та його роль в організації культурної польсько-української співпраці». Цього ж дня господарі та гості «Діалогу» поклали квіти до пам'ятників Юліуша Словацького і Тараса Шевченка у Варшаві.

Учасники наукової конференції «Юліуш Словацький очима сучасників» заслухали тематичні доповіді професора Вроцлавського університету Єви Гженди «Юнацькі мандрівки Юліуша Словацького», мистецтвознавця з Інституту мистецтв Польської Академії Наук Уршулі Маковської «Блиск картини. Візуальна інтерпретація творчості Юліуша Словацького», професора університету імені Адама Міцкевича у Познані Бартоша Коженевського «Словацький як інтерпретація до творчості Яцека Мальчевського», професора Інституту літературних досліджень Польської Академії Наук Анни Насіловської «Історична візія Польщі у творах Юліуша Словацького». Професор Варшавського університету Марек Трошинський інформував присутніх про твори Юліуша Словацького в їх новому виданні.

В рамках «Діалогу» була проведена ювілейна наукова конференція «Ципріан Норвід і його зв'язки з українською романтичною школою», приурочена 200-річчю з дня народження письменника. Доповіді про класика польської літератури виголосили професор університету Миколая Коперника в Торуні Гражина Халькевич («Ципріан Норвід і Юзеф Богдан Залеський»), професор Католицького університету Іоанна Павла II у Любліні Владзімеж Торунь («Юліуш Словацький і Ципріан Норвід»), професор університету Марії Кюрі-Склодовської в Любліні Людмила Сірик («Норвід, Словацький і Міцкевич в перекладах українською мовою»), член Співки польських письменників, магістр Маріуш Ольбромський («Норвід і Порубіжжя»).

Продовжилася робота «Діалогу» в Музеї Романтизму (в польському місті Опіногура) науковою конференцією «Опіногура Зигмунта Красінського». Тут прозвучали наукові доповіді професора Варшавського університету Анджея Фабіяновського «Політичні меморіали Зигмунта Красінського. Спроба раціоналізації месіанізму», завідуючих відділами Музею Романтизму, магістра Альдони Лишковської «Опіногура – шляхом Зигмунта Красінського» та Йозефа Єжи Гурчика «Рід Красовських».

Завершилася академічна частина програми «Діалогу двох культур–2021» науковою конференцією «Юліуш Словацький – з ракурсу сьогодення», на якій результати своїх аналітичних досліджень оприлюднили голова Варшавського відділу Співки польських письменників Малгожата Пекарська («Про візерунки королів і гетьманів на замку у Збаражі»), письменник, головний редактор часопису «З-над Вілії» Ромуальд Мечковський («Словацький і Вільно»), польський науковець Куба Козловський («Діяльність і значення гімназії та Кременецького ліцею»). Кременчанка і колишня працівниця нашого навчального закладу, магістр Олена Гаськевич доповіла учасникам конференції «Про природу у творчості Юліуша Словацького».

Культурно-мистецька програма «Діалогу» завершилася Літературною прогулянкою визначними місцями Опіногури та концертом музики Фредеріка Шопена у виконання інструменталіста Марціна Вечорєка.

Організатори та учасники Літературно-мистецького форуму «Діалог двох культур – 2021» зустрінуться в наступному році на черговому етапі розгортання культурно-мистецької співпраці митців і науковців України та Польщі – на форумі «Діалог двох культур – 2022».

Пропонуємо увазі читачів «Замку» скорочений виклад виступів наших учасників «Діалогу», доктора філологічних наук, професора Дениса Чика та доктора історичних наук, завідувача кафедри історії та методики її навчання, професора Ірини Скакальської.

«Помста і каяття: традиційний образ розбійника у прозі Тараса Шевченка, Елізабет Гаскелл і Елізи Ожешко»

Доктор філологічних наук, професор Денис Чик

Увага до творчості Тараса Шевченка постійно актуалізується. Щоправда, навіть поверхневий аналіз наукових студій над літературною спадщиною Т.Шевченка засвідчує значне переважання досліджень поезії митця й порівняно незначну кількість праць, де б спеціально розглядалася його проза. Не становить винятку й повість «Варнак», яку доцільно порівняти з прозовими творами періоду сучасної йому літератури – романом «Mary Barton: A Tale of Manchester Life» («Мері Бартон: Оповідь з життя Манчестера») англійської письменниці Елізабет Гаскелл і новелою «W zimowy wieczór» («Зимового вечора») білорусько-польської письменниці Елізи Ожешко.

Повісті Т. Шевченка й понині належно не досліджено в сучасному йому західноєвропейському літературному контексті, зокрема й у контексті англійської та польської реалістичної літератури. Для прикладу, попри активне дослідження літературознавцями рецепції творчості Т.Шевченка Елізою Ожешко, питання безпосереднього зіставлення повісті «Варнак» із її творами на «розбійницьку» тематику, зокрема із новелою «W zimowy wieczór» нами зафіксовано не було.

З дебютним романом англійської письменниці Елізабет Гаскелл Т. Шевченко не був ознайомлений: перше польське видання «Mary Barton...» з'являється лише 1956 року, а перший російський переклад – в 1861 р. Можливим є знайомство Елізи Ожешко з повістю «Варнак» Т. Шевченка, вперше опубліковану в 1886 році. Письменниця цікавилася творчістю Т. Шевченка, тому її знайомство з повістями Т. Шевченка, зокрема і «Варнаком», є цілком імовірним.

«Mary Barton...» Е. Гаскелл – дебютний роман письменниці про важке життя та відчайдушний страйк манчестерських робітників.

На наше переконання, перебування в одній стилевій парадигмі раннього реалізму, якому ще властиві романтичні рудименти, дає додаткові підстави здійснити компаративний аналіз повісті «Варнак» Т. Шевченка і роману «Mary Barton...» Е. Гаскелл. Наголосимо, що такі ж ознаки романтичної прози має і новела «W zimowy wieczór» Е. Ожешко.

Розбійник Кирило із Шевченкового «Варнака» – репрезентант літературного архетипу Робіна Гуда. Оповідь колишнього варнака історизовано – його буремна юність минає на Волині перших десятиліть XIX ст. Життєвий шлях Шевченкового героя теж чітко розділено на три частини – законослухняне життя, розбійництво, розкаяння. Як і в «Mary Barton...», у повісті зображено, як на заваді щастю простолуду стають знатні люди, котрим невластиві гуманність, співчуття та увага до представників нижчих соціальних прошарків. Е. Ожешко також чітко показує три етапи життя розбійника Дзиги: життя до розбійництва, період розбоїв і ув'язнення, зустріч із рідними і розкаяння. Як і Кирило Т. Шевченка, Дзига стає розбійником волею випадку – спершу він активно заступається за земельний інтерес власної сільської громади і за цей спротив владі та організацію виступу потрапляє до в'язниці.